

การขอให้เพิกถอนการยึดและอายัด การคุ้มครองสิทธิ และการขอให้คืนทรัพย์สิน ให้ใช้ราคาหรือค่าเสียหาย

ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒

นายสมชัย พลายนัดวง

นิติกรชำนาญการพิเศษ

รักษาราชการแทนผู้อำนวยการกองคดี ๕

สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้มีการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้สามารถป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยบัญญัติมาตรการสำคัญ คือมาตรการ “ริบทรัพย์สินทางแพ่ง” ขึ้นมา โดยการกำหนดกระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดมูลฐาน ตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวให้ตกเป็นของแผ่นดิน ซึ่งมาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งดังกล่าวนี้ เริ่มต้นเพียงอาศัยเหตุอันควรเชื่อได้ว่าอาจมีการโอน จำหน่าย ยักย้าย ปกปิดหรือซ่อนเร้นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดมูลฐาน คณะกรรมการธุรกรรมหรือเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (เลขาธิการ ป.ง.) ก็มีอำนาจมีคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้นไว้ชั่วคราวได้ ซึ่งมาตรการดังกล่าวมีลักษณะเด่น กล่าวคือ สามารถริบทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดมูลฐานได้ แม้บุคคลผู้กระทำความผิดมูลฐานจะยังไม่ได้ถูกลงโทษทางอาญา ตามคำพิพากษาของศาล อีกทั้ง ยังสามารถริบทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดมูลฐานได้ แม้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวจะถูกจำหน่าย จ่ายโอนหรือเปลี่ยนแปลงไปก็ครั้งและไม่ว่าทรัพย์สินดังกล่าวจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลใดก็ตามและหากบุคคลใดโอน รับโอน ซุกซ่อนหรือปกปิดแหล่งที่มาของทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดมูลฐานหรือกระทำด้วยประการใด ๆ เพื่อปกปิดหรืออำพรางลักษณะที่แท้จริง การได้มาแหล่งที่ตั้ง การจำหน่าย การโอน การได้สิทธิใด ๆ ซึ่งทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดมูลฐาน บุคคลนั้นอาจจะมีความผิดฐานฟอกเงินอันเป็นความผิดอาญาอีกฐานหนึ่งด้วย

การยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๘ วรรคแรก กำหนดว่า หากปรากฏว่ามีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าอาจมีการโอน จำหน่าย ยักย้าย ปกปิด หรือซ่อนเร้นทรัพย์สินใดที่เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ให้คณะกรรมการธุรกรรมมีอำนาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวมีกำหนดไม่เกิน ๙๐ วันได้ และตามมาตรา ๔๘ วรรคสอง ในกรณีจำเป็นหรือเร่งด่วน เลขาธิการ ป.ง. จะสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินดังกล่าวไปก่อนก็ได้ นอกจากนี้ ตามมาตรา ๔๘ วรรคสี่ ประกอบกฎกระทรวง ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๓) ออกตามความในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ เปิดโอกาสให้ผู้ทำธุรกรรมซึ่งถูกสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินหรือผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สิน สามารถแสดงหลักฐานว่าเงินหรือทรัพย์สินในการทำธุรกรรมที่ถูกยึดและอายัดไว้นั้นมิใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด เพื่อให้คณะกรรมการธุรกรรมมีคำสั่งเพิกถอนการยึดหรืออายัดก็ได้ โดยสามารถโต้แย้งคัดค้านได้ภายใน ๓๐ วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งเป็นหนังสือ

ช่องทางและระยะเวลาในการใช้สิทธิ

การที่กฎหมายเปิดโอกาสให้ผู้ทำธุรกรรมซึ่งถูกสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินหรือผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินสามารถโต้แย้งคัดค้านการยึดและอายัดทรัพย์สินได้นั้น ถือว่าเป็นช่องทางที่ให้ผู้ทำธุรกรรมซึ่งถูกสั่งยึดหรืออายัด

ทรัพย์สินหรือผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สิน แสดงพยานหลักฐานหรือเอกสารของการได้มาหรือที่มาที่ไปของทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัด โดยมีระยะเวลาที่จะโต้แย้งคัดค้านมากถึง ๓๐ วัน เพื่อพิสูจน์ว่าทรัพย์สินที่ถูกยึดและอายัดนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด โดยถ้าคณะกรรมการธุรกรรมพิจารณาจากพยานหลักฐานแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานมีความน่าเชื่อถือและมีน้ำหนักให้รับฟังได้ คณะกรรมการธุรกรรม ก็จะมีคำสั่งเพิกถอนการยึดและอายัดทรัพย์สิน และคืนทรัพย์สินให้แก่ผู้ทำธุรกรรมซึ่งถูกสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินต่อไป ตามมาตรา ๔๘ วรรคสี่ ประกอบกฎกระทรวง ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๕๓) ออกตามความในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๕๒

กรณีนี้ อาจเรียกว่า “สิทธิในการขอให้เพิกถอนการยึดและอายัด” เป็นช่องทางที่หนึ่ง ที่ผู้ทำธุรกรรมหรือผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินจะใช้สิทธิในการขอให้เพิกถอนการยึดและอายัดทรัพย์สิน เป็นการใช้สิทธิในชั้นการพิจารณาของคณะกรรมการธุรกรรม โดยผู้ทำธุรกรรมซึ่งถูกสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินหรือผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินสามารถแสดงพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์การได้มาซึ่งทรัพย์สินได้ภายใน ๓๐ วัน นับตั้งแต่วันได้รับแจ้งคำสั่งเป็นหนังสือ หากไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดโต้แย้งคัดค้านการยึดและอายัดทรัพย์สินหรือมีผู้โต้แย้งคัดค้านการยึดและอายัดทรัพย์สิน แต่คำโต้แย้งไม่สามารถรับฟังได้ว่าทรัพย์สินที่มีคำสั่งให้ยึดหรืออายัดไว้ชั่วคราวนั้นมิใช่เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด คณะกรรมการธุรกรรมก็จะมิมติให้ยกคำร้องและให้ส่งเรื่องให้พนักงานอัยการพิจารณาเพื่อยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินโดยเร็ว ตามมาตรา ๔๙ วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๕๒

ต่อมาเมื่อมีการส่งสำนวนคดีการตรวจสอบและการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินไปยังพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาดำเนินการยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา ๔๙ วรรคแรกแล้ว มาตรา ๕๐ กำหนดว่า ผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่พนักงานอัยการร้องขอให้ตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา ๔๙ อาจยื่นคำร้องก่อนศาลมีคำสั่งตามมาตรา ๕๑ โดยแสดงให้ศาลเห็นว่า

- (๑) ตนเป็นเจ้าของที่แท้จริง และทรัพย์สินนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด หรือ
- (๒) ตนเป็นผู้รับโอนโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือได้มาโดยสุจริตและตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกุศลสาธารณะ

ผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่พนักงานอัยการร้องขอให้ตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา ๔๙ อาจยื่นคำร้องขอคุ้มครองสิทธิของตนก่อนศาลมีคำสั่ง โดยแสดงให้ศาลเห็นว่าตนเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือได้มาซึ่งส่วนได้เสียโดยสุจริตและตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกุศลสาธารณะ

กรณีนี้ อาจเรียกว่า “สิทธิในการขอให้คุ้มครองสิทธิ” เป็นช่องทางที่สอง เป็นการใช้สิทธิในชั้นการพิจารณาของศาล โดยเมื่อคดีได้เข้าสู่การพิจารณาของศาล และอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลแพ่ง (ศาลชั้นต้น) กฎหมายเปิดโอกาสให้ผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือผู้ซึ่งอ้างว่าผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่พนักงานอัยการร้องขอให้ตกเป็นของแผ่นดิน สามารถยื่นคำร้องต่อศาลก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา ๕๑ โดยแสดงให้ศาลเห็นถึงเหตุตามมาตรา ๕๐ เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้คุ้มครองสิทธิได้

อย่างไรก็ตาม หากต่อมาศาลได้มีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา ๕๑ ไปแล้ว หากปรากฏในภายหลังโดยคำร้องของเจ้าของ ผู้รับโอน หรือผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สิน ถ้าศาลได้สวนแล้วเห็นว่า

มีเหตุตามมาตรา ๕๐ ศาลจะมีคำสั่งให้คืนทรัพย์สินนั้นหรือคุ้มครองสิทธิของเจ้าของ ผู้รับโอน หรือผู้มีส่วนได้เสีย ในทรัพย์สินต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม คำร้องของเจ้าของ ผู้รับโอน หรือผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินดังกล่าว จะต้องยื่น ต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่คำสั่งศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินถึงที่สุด และจะต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าไม่สามารถ ยื่นคำร้องคัดค้านเข้ามาในระหว่างการพิจารณาตามมาตรา ๕๐ ได้

กรณีนี้ อาจเรียกว่า “สิทธิในการขอให้คืนทรัพย์สิน ให้ใช้ราคา หรือค่าเสียหาย” เป็นช่องทางที่สามารถ เป็นการใช้สิทธิภายหลังจากที่คดีได้ถึงที่สุดแล้ว กล่าวคือ เมื่อศาลได้มีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ตามมาตรา ๕๑ แล้ว สิทธิของผู้ทำธุรกรรมซึ่งถูกสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินหรือผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สิน (ที่สามารถ ใช้สิทธิตามช่องทางที่หนึ่ง) หรือสิทธิของผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สิน (ที่สามารถใช้สิทธิตามช่องทางที่สอง) นั้น ยังไม่ได้หมดไปแต่อย่างใด โดยในมาตรา ๕๓ แห่งพระราชบัญญัติป้องกัน และปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๕๒ เปิดโอกาสให้กับเจ้าของ ผู้รับโอน หรือผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สิน สามารถใช้สิทธิ ในการยื่นคำร้องต่อศาล โดยพิสูจน์ให้เห็นว่า ไม่สามารถยื่นคำร้องคัดค้านเข้ามาในระหว่างการพิจารณาได้ทัน เพราะไม่ทราบถึงประกาศหรือหนังสือแจ้งของเลขาธิการ ป.ง. หรือมีเหตุขัดข้องอันสมควรประการอื่น แต่มีเงื่อนไข เกี่ยวกับระยะเวลาในการยื่นคำร้องว่า จะต้องยื่นคำร้องต่อศาลภายในกำหนดเวลาหนึ่งปีนับแต่คำสั่งศาลให้ทรัพย์สิน ตกเป็นของแผ่นดินถึงที่สุด ทั้งนี้ ถ้าคำร้องได้แสดงให้เห็นถึงเหตุที่กำหนดไว้ในมาตรา ๕๐ ศาลจะสั่งคืนทรัพย์สินนั้น หรือศาลจะกำหนดเงื่อนไขในการคุ้มครองสิทธิของผู้มีส่วนได้เสีย หากไม่สามารถคืนทรัพย์สินหรือคุ้มครองสิทธิได้ ให้ใช้ราคาหรือค่าเสียหายแทนแล้วแต่กรณี

สรุป

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้บัญญัติถึงสิทธิของผู้ทำธุรกรรม ซึ่งถูกสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินหรือผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สิน ในการขอให้เพิกถอนการยึดและอายัดทรัพย์สิน สิทธิของผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สิน ในการขอให้คุ้มครองสิทธิ และสิทธิของเจ้าของ ผู้รับโอน หรือผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สิน ในการขอให้คืนทรัพย์สิน ให้ใช้ราคา หรือค่าเสียหายแทน ดังนี้

๑. สิทธิของผู้ทำธุรกรรมซึ่งถูกสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สิน หรือผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินในการขอให้เพิกถอน การยึดและอายัดทรัพย์สิน ตามมาตรา ๔๘ วรรคสี่ (ในชั้นของคณะกรรมการธุรกรรม ภายใน ๓๐ วัน นับแต่ได้รับแจ้งคำสั่ง)
๒. สิทธิของผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สิน ในการขอให้ คุ้มครองสิทธิ ตามมาตรา ๕๐ (ในชั้นการพิจารณาของศาล ก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา)
๓. สิทธิของเจ้าของ ผู้รับโอน หรือผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สิน ในการขอให้คืนทรัพย์สิน ให้ใช้ราคา หรือ ค่าเสียหายแทน ตามมาตรา ๕๓ (ภายใน ๑ ปี หลังจากที่คดีได้ถึงที่สุด)

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้กำหนดขั้นตอนและกระบวนการ ดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สิน ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการตรวจสอบธุรกรรมหรือทรัพย์สิน การสอบสวน การรวบรวม พยานหลักฐาน การยึดหรืออายัดทรัพย์สิน การโต้แย้งการยึดหรืออายัดทรัพย์สินและการพิจารณาค่าขอโต้แย้ง การส่งสำนวนคดีไปยังพนักงานอัยการ ไปจนถึงกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล โดยกฎหมายได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการ

ในการตรวจสอบ พิจารณากลับกรองข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย รวมทั้ง กรอบในการใช้ดุลพินิจของพนักงานเจ้าหน้าที่
เลขาธิการ ปปง. และคณะกรรมการธุรกรรม เอาไว้อย่างละเอียด ชัดเจนและครอบคลุมในทุกมิติ และในขณะเดียวกัน
แม้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ จะมีบทบัญญัติบางประการที่จำกัดหรือกระทบ
ต่อสิทธิของบุคคลในเรื่องของการยึดหรืออายัดทรัพย์สินก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาถึงสิทธิของผู้ที่ถูกจำกัดหรือ
ถูกกระทบสิทธิแล้ว กฎหมายเปิดโอกาสหรือให้สิทธิแก่ผู้ที่ถูกจำกัดหรือถูกกระทบสิทธิ สามารถใช้สิทธิในการแสดง
พยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์การได้มาซึ่งทรัพย์สิน การเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยสุจริต มีค่าตอบแทน หรือได้มาตามสมควร
ในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกฤษฎาธารณะ ซึ่งสามารถใช้สิทธิของตนได้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ
ในชั้นของคณะกรรมการธุรกรรม (มาตรา ๔๘ วรรคสี่) ในชั้นการพิจารณาของศาล ก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา
(มาตรา ๕๐) และภายใน ๑ ปี หลังจากที่ได้คดีได้ถึงที่สุด (ตามมาตรา ๕๓)
